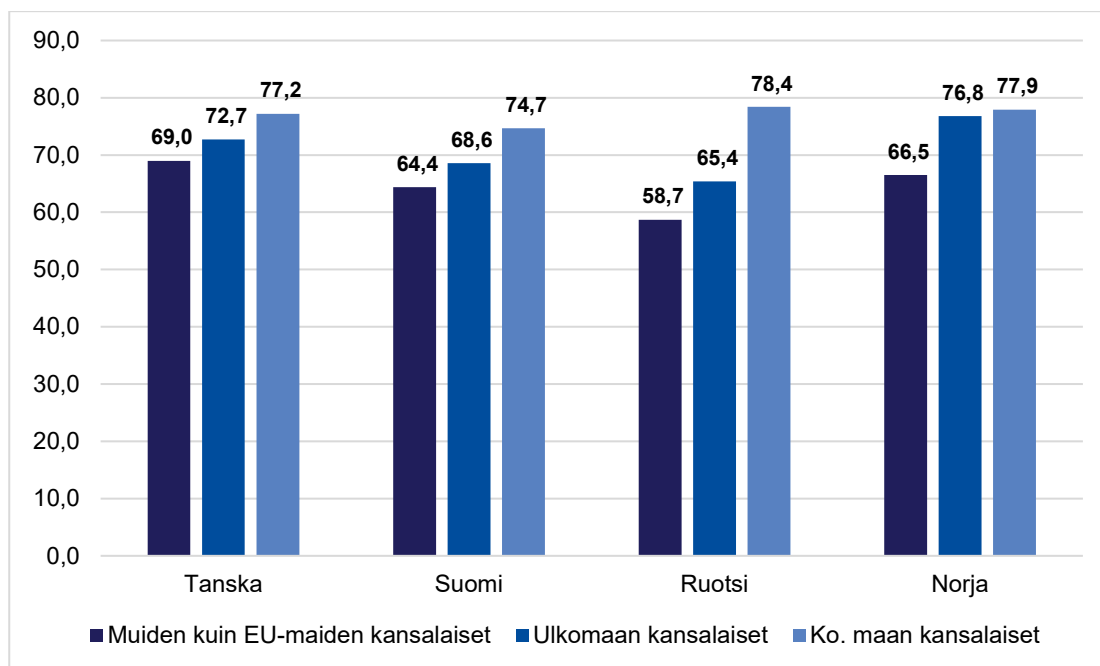

Muiden Pohjoismaiden toimenpiteet maahanmuuttajien saamiseksi työmarkkinoille

Johdanto

Vaikka kotoutumisen edistämisen toimenpiteiden vaikuttavuudesta on paljon tutkimusta, on eri maiden järjestelmien kokonaisvaltainen vertaileminen erittäin vaikeaa, sillä yksittäisten toimenpiteiden perusteella ei voi tehdä laajempia johtopäätöksiä koko järjestelmän vaikuttavuudesta. Ulkomaan kansalaisten työllisyysasteiden perusteella työllisyys on korkeinta Norjassa ja matalinta Ruotsissa (Kuvio 1), mutta työllisyysasteeseen vaikuttavat monet kotoutumistoimenpiteiden ulkopuoliset tekijät kuten maahan muuttaneen väestön rakenne (esim. maahantulon syy, ikä, koulutustaso) sekä monet työmarkkinoiden ja sosiaaliturvajärjestelmän rakenteelliset tekijät.

Kuvio 1. 15-64-vuotiaiden työllisyysasteet Pohjoismaissa kansalaisuuden mukaan 2022. Lähde: Tilastokeskus/Eurostat.

Kansainvälistä suojelua saavien kotoutumisen painopisteissä on maakohtaisia eroja, vaikka työllistyminen ja maan virallisen kielen osaaminen onkin tavoitteena jokaisessa maassa. Laajan pohjoismaisen [rekisteritutkimuksen](#) (Hernes ym., 2022) perusteella kansainvälistä suojelua saavien työllisyys kehittyi verrattain samankaltaisesti Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa ensimmäisten maassaolovuosien ajan, mutta myös eroja maiden väliltä löytyy. Mainitun tutkimuksen loppupäätelmänä on, että investoiminen erityisesti osaamiseen ja lisäkoulutukseen muuton jälkeisinä vuosina edistävät kansainvälistä suojelua saavien työllisyyttä ja urakehitystä pitkällä aikavälillä.

Alla tiivistetysti erot Tanskan, Norjan ja Ruotsin kotoutumisen painopisteissä sekä työllistymisessä:

- Tanska painottaa palkattomia työharjoitteluja, eikä juurikaan kannusta tutkintoon johtavaan koulutukseen. Tanskassa kansainvälistä suojelua saavien työllistymistä vaikeuttaa myös heidän sijoittamisensa kuntiin ympäri maata. Tanskassa työllisyyden kehitys on sekä lyhyellä että erityisesti pidemmällä aikavälillä merkittävästi heikompaa kuin Ruotsissa ja Norjassa.
- Norjassa tavoitellaan tutkinnon suorittamista, vähintään alemmilla koulutusasteilla. Norja onnistuu hyvin erityisesti matalasti koulutettujen integroimisessa työmarkkinoille.

- Ruotsissa panostetaan näihin molempiin eli sekä tuettuun työllistämiseen että koulutukseen ohjaamiseen. Ruotsilla myös vaikuttaa olevan paremmat käytännöt aiemmin hankitun koulutuksen tunnistamiseen ja täydentämiseen kotoutumisprosessin varhaisessa vaiheessa. Ruotsi onnistuu hyvin erityisesti korkeasti koulutettujen integroimisessa työmarkkinoille.

Tanskan malli

Pääpaino Tanskan integraatiolaissa on työllistymisessä ja yleislinja maahanmuuttajan velvoitteita korostava. Tanskan kotoutumisohjelma koostuu kahdesta osasta: työhön orientoivista toimenpiteistä sekä tanskan kieliopinnoista. Kotoutumisohjelma on pakollinen kansainvälistä suojelua saaville, heidän perheenjäsenilleen sekä tilapäistä suojelua saaville. Lisäksi kieliopintoja sekä työllistymistä tukevaa ohjausta ja neuvontaa tarjotaan maksutta kaikille maahanmuuttajille, joille näihin osallistuminen on vapaaehtoista. Alle 18–25-vuotiaille, joilla ei ole ammatillista koulutusta ja 18–30-vuotiaille, joiden työllistyminen ei ole edennyt, osoitetaan myös toisen asteen koulutusta tai muita erityisiä koulutuslinjoja. Kunnan tulee tarjota työhön liittyvää toimenpidettä ja kielikoulutusta kuukauden kuluessa kuntaan muuttamisesta. Tarkoituksena on työllistyä vapaille työmarkkinoille vuoden kuluessa. Tarvittaessa ohjelmaa jatketaan vuosi kerrallaan yksilöllisen tarvearvion perusteella enintään viiteen vuoteen. Kotoutumisohjelmassa olevat maahanmuuttajat ovat työttömiä työnhakijoita, joita koskevat samat työnhakuvelvoitteet kuin muitakin työttömiä työnhakijoista. Työllistymistä tukevista toimenpiteistä työllistymistä maahanmuuton alkuvaiheessa on nopeuttanut eniten palkkatuki ([Clausen ym. 2009](#)). Myös muut työllistymistä tukevat toimenpiteet, kuten suorarekrytointi julkiselle sektorille, ovat edistäneet erityisesti miesten työllisyyttä ja vähentäneet etuuksien tarvetta maahanmuuttajilla. Toisaalta työllistyminen aivan maahanmuuton alkuvaiheessa heikentää [tutkimusten](#) (Arendt ym. 2022) mukaan kielen oppimista, mikä vaikuttaa kielteisesti kotoutumiseen ja työllistymiseen pitkällä aikavälillä.

Kuntien toteuttaman kotoutumisohjelman ohella Tanskassa toteutetaan erityistä kaksivuotista ohjelmaa, jossa yhdistyy intensiivinen koulutus ja palkallinen työharjoittelu (Integrationsgrunduddannelse IGU). Ohjelma perustuu kolmikantasopimukseen työmarkkinajärjestöjen ja valtion välillä ja sitä säätelee erillislaki. Ohjelman kohderyhmänä ovat alle 10 vuotta sitten muuttaneet kansainvälistä suojelua saavat 18–40-vuotiaat maahanmuuttajat ja heidän perheenjäsenensä. Ohjelma on ollut tuloksellinen. Menestyksellisyyttä on tuottanut mm. se, että ohjelma perustuu kolmikantaiseen sopimukseen työmarkkinaosapuolten kanssa ([Ramboll n.d.](#), [Helms Jorgensen 2022](#)).

Palkkioilla ja pakotteilla on merkittävä tehtävä tanskalaisessa kotoutumisohjelmassa. Kuntaa palkitaan rahallisesti siitä, että kotoutumisohjelmassa oleva työllistyy työmarkkinoille ja että hän läpäisee kielitestin. Myös maahanmuuttaja saa bonuksen kielitestin läpäisemisestä. Valtio maksaa kotoutumisohjelmassa olevia maahanmuuttajia työllistävälle yritykselle bonuksia. Suomea vastaavasti myös Tanskassa on mahdollista alentaa henkilön saamia etuuksia, jos hän kieltäytyy osallistumasta kotoutumisohjelmaan. Tanskassa kansainvälistä suojelua saava sijoitetaan kuntaan, jossa hän asuu ja saa kotoutumisohjelman mukaiset palvelut. Mikäli henkilö muuttaa kunnasta toiseen ilman hyväksyttävää syytä (työ, opiskelu tms.), sillä on vaikutuksia etuuksiin. Tanskasta poiketen Suomessa perustuslaki turvaa maassa laillisesti oleskeleville ulkomaalaisille mahdollisuuden valita vapaasti asuinpaikkansa. Lisäksi [tutkimusten](#) (Arendt ym. 2022) mukaan Tanskan sijoitusmalli on heikentänyt maahanmuuttaneiden työllistymistä, sillä asuinkunnan opiskelu- ja työmahdollisuuksilla on merkittävä yhteys työllistymiseen.

Tanskassa maahanmuuttajien saamien etuuksien määrää laskettiin korkeimmillaan 50 prosentilla vuonna 2002. Muutos kumottiin vuonna 2012, mutta leikkaukset otettiin uudelleen käyttöön vuonna 2015, jolloin siirryttiin uuteen kotoutumisrahaan, joka on tasoltaan noin puolet normaalin tanskalaisen perusturvan tasosta (refugees.dk). Lisäksi voi saada asumistukea. Tavanomaisen työttömyysturvan piiriin maahan muuttanut pääsee kuusi vuotta maassa asuttuaan ja tavanomaisen sosiaaliturvan piiriin yhdeksän vuoden kuluttua Tanskaan muutosta; lisäedellytyksenä on kokopäivätyöskentely vähintään 2,5 vuoden ajan. Myös lapsilisä on kytketty maahanmuutosta kuluneeseen aikaan sekä työllistymiseen. Lapsilisä kasvaa täyteen tasoon kuuden vuoden kuluessa, jos vanhemmat työllistyvät. Joissakin Tanskan kunnissa on käytössä kotihoidon tuki -etuus. Etuuden ehtona on mm., että edun saaja on asunut maassa vähintään 7 vuotta edellisistä 8 vuodesta. Siten kotihoidon tuki – niissä kunnissa, joissa sitä on mahdollisuus saada – ei ole vaihtoehto kotoutumistuelle. Kotoutujan sanktiot ovat merkittäviä tulonmenetyksiä, koska kotoutujat eivät ole oikeutettuja täyteen sosiaaliturvaan eikä menetyksiä siten pysty korvaamaan esim. toimeentulotuella.

Etuuksien tason laskemisella on havaittu olevan ristiriitaisia ja osin myös e-tavoiteltuja vaikutuksia. Esimerkiksi Andersen ym. (2019) havaitsivat, että kansainvälistä suojelua saavien etuuksien lasku Tanskassa nosti työllisyyttä ja tuloja lyhyellä aikavälillä, mutta johti samalla myös kansainvälistä suojelua saavien naisten siirtymiseen työvoiman ulkopuolelle, rikollisuuden kasvuun sekä kohderyhmän että heidän lastensa keskuudessa sekä lasten vähäisempään osallistumiseen varhaiskasvatukseen ja koulutukseen sekä heikompaan suoriutumiseen kielitesteissä.

Ruotsin malli

Ruotsin kotoutumisen malli ei isossa kuvassa eroa merkittävästi Suomen mallista. Kotoutumisen alkuvaiheen toimenpiteiden kohderyhmänä ovat vastatulleet 20-65-vuotiaat kansainvälistä suojelua saavat ja heidän perheenjäsenensä sekä 18–19-vuotiaat, joilla ei ole vanhempia Ruotsissa. Kohderyhmään kuuluville tehdään alkukartoitus sekä laaditaan henkilökohtaiset toimintasuunnitelmat työvoimatoimistossa. Ruotsissa toimintasuunnitelmat sisältävät (Suomen kotoutumissuunnitelmien tapaan) toimenpiteitä, jotka tukevat ruotsin kielen opiskelua, työnsaantia ja yhteiskuntatiedon hankkimista. Kotoutumistoimenpiteisiin kuuluu 100 tuntia yhteiskuntatietoutta sekä erillisiä kieliopintoja, joita voidaan suorittaa myös yhdistettynä ammatillisen koulutukseen. Henkilökohtainen toimintasuunnitelma voi sisältää myös muita aktiviteetteja, esimerkiksi työharjoittelua tai vapaaehtoistyötä. Jos henkilöllä ei ole peruskoulu- tai toisen asteen koulutusta, voidaan hänet velvoittaa suorittamaan peruskoulu- tai toisen asteen kokopäiväopintoja eikä hän voi mennä esimerkiksi työhön tai työharjoitteluun (utbildningsplikt).

Kotoutumissuunnitelman kesto on korkeintaan 24 kuukautta ja sitä voidaan pidentää korkeintaan 36 kuukaudeksi esimerkiksi vanhempainvapaan vuoksi. Kotoutumissuunnitelman toimenpiteiden toteutumista seurataan kerran kuussa työvoimatoimistoon lähetettävien aktiviteettiraporttien avulla. Toimenpiteiden käytännön järjestämisestä vastaavat pääsääntöisesti kunnat. Kunnat vastaavat myös esi-koulusta, koulusta, vanhustenhuollosta, kulttuuri- ja urheiluaktiviteeteista sekä kotoutumisesta lähiyhteisöön.

Ruotsin kotoutumistoimenpiteiden vaikuttavuutta on arvioinut mm. [Bratu ym. \(2023\)](#). Vuonna 2010 toteutetussa uudistuksessa (1) lisättiin alkuvaiheen kotoutumispalveluiden työelämälähtöisyyttä, (2) muutettiin sosiaaliturvaa niin, että tukea ei maksettu tarveperusteisesti kotitalouksille vaan yksilötasolla. Tuki ei enää laskenut, jos kotitalouden aikuisista toinen työllistyi, mutta se voitiin puolittaa, jos kumpikin ei osallistunut ohjelmaan. Lisäksi (3) kotoutumisohjelmiin lisättiin työelämävalmentajat, jotka avustivat kotoutuja-asiakkaita työnhaussa. Tutkimuksen mukaan uudistuksella oli merkittävä

vaikutus naisten työllistymiseen ja tuloihin, mutta ei juuri vaikutusta miesten tuloihin. Naisten työllisyys nousi 10-18 %-yksikköä ja vuotuiset tulot 20 000 – 40 000 ruotsin kruunua.

Toisessa tuoreessa [ruotsalaistutkimuksessa](#) havaittiin, että kielikoulutuksesta, työharjoittelusta ja työnhaun tuesta koostuva *tehostettu* tuki heti oleskeluluvan saamisen jälkeen nosti matalasti koulutettujen kansainvälistä suojelua saavien työllisyyttä jopa 15 prosenttiyksikköä aiempaan, pidemmän ajan kuluessa annettuun vähemmän intensiiviseen tukeen verrattuna. Tutkimuksen keskeinen johtopäätös on, että heti oleskeluluvan saamisen jälkeen tarjotut tehostetut toimenpiteet ovat kustannustehokkaampia kuin tuen ulottaminen pidemmälle aikavälille.

Vastaavia tuloksia tehostettujen alkuvaiheen kotoutumispalvelujen vaikuttavuudesta löytyy Ruotsista muitakin. Åslund and Johannesson (2011) sekä Joona ym. (2012) osoittavat, että tehostettu työnhaun tuki sekä asiakaspalvelijoiden asiakasmäärän vähentäminen nostivat kansainvälistä suojelua saavien työllisyyttä merkittävästi verrokkiryhmään nähden. Samankaltaisiin johtopäätöksiin päätyvät myös Joona ym. (2016) ja Qi ym. (2021) arvioidessaan uudistusta, jossa työllistymisen tukeen käytettyjä resursseja nostettiin 25 prosentilla.

Kiinnostavia elementtejä Ruotsin kotoutumisen mallissa ovat myös ”pikareitti” (snabbspår) ja ”asettautumista edistävä työ” (etableringsjobb) ([VN TEAS raportti aiheesta](#)). *Pikareitti* on kolmikantaisella sopimuksella laadittu malli kotoutujien työllistymisen nopeuttamiseksi. Sen toimet on suunnattu henkilöille, jotka ovat juuri saapuneet Ruotsiin ja joilla on koulutusta tai ammatillista kokemusta työvoimapulasta kärsiviltä toimialoilta. Malli on vähitellen kasvanut kattamaan yli 30 alaa, joilla on työvoimapulaa ja joille löytyy työviranomaisten tunnistamaa osaamista kotoutujien joukosta. *Pikareitti* on jaettu kolmeen osaan, joissa pyritään kartoittamaan henkilön aiemmat taidot, arvioimaan ja todentamaan henkilön kyvyt ja lisäämään henkilön osaamista koulutuksen ja harjoittelun avulla. *Pikareitti* onkin siis tärkeä nähdä ”toimenpiteiden ketjuna”, eikä yhtenä tietynä työmarkkinaohjelmanä. *Pikareitissä* on yhteisiä elementtejä tanskalaisen IGU-ohjelman kanssa: molemmissa tavoitteena on koulutuksen ja työharjoittelun yhdistäminen joustavasti ja yksilön kyvyt huomioiden.

Asettautumista edistävä työ on vuoden 2023 alussa käyttöön otettu tuetun työllistymisen malli, joka pyrkii tukemaan vastasaapuneiden ja pitkäaikaistyöttömien henkilöiden siirtymistä Ruotsin työmarkkinoille. Mallissa valtio maksaa osan työntekijän palkasta suorana tukena. Työnantaja maksaa siis vain osan palkasta ja valtio hyvittää työehtosopimuksen vähimmäispalkkatason alle jäävän osan päivärahalta. Mallin ideana on työllistää henkilöitä, joiden tuottavuustaso ei täytä tehtävän vaatimuksia. Mallin ero palkkatukeen nähden on se, että siinä raha seuraa asiakasta. Päiväraha maksetaan suoraan mallin kohderyhmän henkilöille ilman työntäjille kohdistuvaa byrokratiaa.

Norjan malli

Norjan kotoutumisen edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet ovat hyvin samankaltaisia kuin Suomessa. Norjassakin kunta vastaa kotoutumishjelmasta. Se on pakollinen kansainvälistä suojelua saaville, perhesyistä muuttaneille ja ihmiskaupan uhreille. Ohjelman keskeinen sisältö muodostuu alkukartoituksesta, ohjelman alussa tapahtuvasta uraohjauksesta, kielikoulutuksesta, yhteiskuntatiedon kursseista, elämäntaitokoulutuksesta ja työhön tai tutkintotavoitteiseen koulutukseen valmistavista kursseista. Niille osallistujille, joilla on lapsia tai jotka saavat lapsia kotoutumishjelman aikana, järjestetään vanhemmuuteen liittyviä kursseja. Velvoite osallistua kotoutumiskoulutukseen ei koske vanhempainvapaalla olevia. Kotihoidon tuen saaminen edellyttää 5 vuoden edeltävää Norjan sosiaaliturvan piirissä oloa, joten kotihoidon tuen vuoksi poissaoloja kotoutumiskoulutuksesta ei ole.

Kielikoulutusta on annettava ohjelmaan osallistuville vähintään 300 tuntia tai kunnes osallistuja saavuttaa minimikielitaidon, joka testataan.

Suomea vastaavasti maahanmuuttajalle tehdään osaamisen kartoitus ja laaditaan yksilöllinen kotoutumissuunnitelma, jossa määritetään palvelut ja tavoitteet kotoutumiselle. Norjassa henkilön ikä ja koulutustausta vaikuttavat Suomea enemmän tavoitteen ja ohjelman keston asettamiseen. Jos asiakkaalla on vähintään toisen asteen koulutus, tavoitteena on korkeakoulutus tai työllistyminen, ja ohjelma kestää 3-6 kk ja sitä voidaan tarvittaessa pidentää kuudella kuukaudella. Toinen kohderyhmä ovat alle 25-vuotiaat, joilla ei ole toisen asteen koulutusta. Heidän kohdallaan tavoitteena on pääsääntöisesti suorittaa toisen asteen koulutus, ja ohjelman kesto on 3 kk - 3v vuoden pidennysmahdollisuudella. Kolmannen kohderyhmän muodostavat kaikki ne, jotka eivät kuulu kahteen ensimmäiseen kohderyhmään. Heidän tavoitteenaan on suorittaa osittain tai kokonaan perusasteen tai keskiasteen koulutus. Kolmannen kohderyhmän kohdalla ohjelman kesto on 3 kk – 2v vuoden pidennysmahdollisuudella. Norjassa useimmissa työtehtävissä edellytetään enenevissä määrin korkeaa osaamista ja koulutusta, joten kielitaidon ja tutkinnon suorittamisen merkitys työllistymisessä on huomattava.

Myös muille kuin kotoutumisohjelmaan osallistujille tarjotaan kotoutumispalveluita. 16–67-vuotiailla pysyvästi maahan asettuvilla EU:n ulkopuolisilla työperusteisilla maahanmuuttajilla on oikeus ja velvollisuus osallistua Norjan kielen koulutukseen sekä yhteiskuntatietoisuuden koulutukseen (koulutusta voidaan tarjota myös muille). Koulutusvelvollisuudesta voidaan vapauttaa, jos henkilö pystyy osoittamaan riittävän kielitaidon, yhteiskuntatietoisuuden tai hänellä on muu merkittävä syy olla osallistumatta koulutukseen. Velvollisuus ei koske kausityöntekijöitä tai lähetettyjä työntekijöitä. Yhteiskuntatietoisuuden koulutus on suoritettava vuodessa ja Norjan kielen koulutus kolmessa vuodessa. Norjan kielen koulutuksen voi päättää 300 tunnin jälkeen tai kunnes vähimmäistaso on saavutettu. Sekä yhteiskuntatietoisuudesta että Norjan kielen taidosta on loppukoe. Kunnat voivat periä työperusteisilta muuttajilta maksun koulutuksesta.

OECD:n [raportin \(2022\)](#) mukaan Norjan alkuvaiheen kotoutumispalvelut tuottavat tuloksia, mutta palvelut eivät kata tai tavoita kaikkia ryhmiä ja maahanmuuttajia, joilla olisi niille tarvetta. OECD suositteli, että Norjan kotoutumispalveluiden rahoitus kunnille olisi kannusteperusteisempi perustuen palveluihin osallistuneiden kotoutumisen onnistumiseen pitkällä aikavälillä. OECD suositteli myös eri kuntien kotoutumisohjelmien toteuttamisen ja seurannan yhtenäistämistä, sekä erillisen pienten lasten vanhemmille tarkoitettua, mukautettua kotoutumisohjelman laatimista. OECD suositteli seuraamaan myös korkeammin koulutettujen lyhyemmän kotoutumisohjelman keston vaikutusta heidän kotoutumiseensa sekä maahanmuuttajanaisten tilannetta kotoutumisohjelman jälkeen.

Kotoutumisohjelmaan osallistumisesta maksetaan kotoutumistukea, joka on kaksinkertainen kansalliseen minimiin (National insurance basic amount) verrattuna. Alle 25-vuotiaille maksetaan 2/3 normaalisummasta ja vanhempiensa luona asuville alle 25-vuotiaille 1/3 normaalisummasta. Muut mahdolliset tuet ja ansiotulot pienentävät etuuden määrää (lukuun ottamatta lapsilisää). Etuutta maksetaan jälkikäteen kotoutumisohjelman toimenpiteisiin osallistumisen perusteella. Jos henkilö jättää osallistumatta kouluksiin ilman hyväksyttävää syytä, etuutta pienennetään poissaolojen mukaan. Kunta voi myös väliaikaisesti keskeyttää henkilön kotoutumisohjelman perustellusta syystä. Alle viisi vuotta maassa asuneet EU/Efta-alueen ulkopuolelta tulevat eivät ole Norjassa oikeutettuja kotihoidon tukeen (norden.org).

Nostoja malleista

Muiden Pohjoismaiden malleja koskeva tutkimustieto kertoo pääasiassa toimenpiteiden tuloksista ja vaikutuksista kansainvälistä suojelua saavien maahanmuuttajien työelämäosallisuuteen. Kansainvälistä suojelua saavien työelämäosallisuuden vahvistamisessa voitaisiin huomioida seuraavia tekijöitä:

- Etuuksiin liittyvien kannustinloukkujen vähentäminen kotoutumisohjelmaan osallistumisen tukena näyttäisi edistävän etenkin työelämän ulkopuolella olevien kotoutujien kuten lapsia hoitavien naisten ohjelmiin osallistumista ja työllistymistä.
- Etuuksien kannustinvaikutukset tulisi kuitenkin rakentaa niin, että ne lisäävät kotoutumistoimenpiteiden velvoittavuutta ja palveluihin osallistumista, mutta eivät lapsiperheköyhyyttä. Etuuksien suorilla leikkauksilla on havaittu olevan kielteisiä vaikutuksia muun muassa rikollisuuteen sekä kotoutujien lasten kielitaidon kehittymiseen sekä koulutukseen.
- Maahanmuuttaneet naiset työllistyvät kaikissa Pohjoismaissa selvästi heikommin kuin maahanmuuttaneet miehet. Kotihoidon tuen järjestelmän puuttuminen tai etuuteen liittyvät rajoitukset tukevat kv-suojelua saavista ryhmistä tulevien naisten osallistumista kotoutumiskoulutukseen ja työllistymispolulle pääsyä. Esimerkiksi Norjassa kotihoidon tuen saaminen edellyttää, että henkilö on ollut Norjan sosiaaliturvan piirissä viisi vuotta.
- Heikosta koulutustaustasta tulevien maahanmuuttajien osaamisen kehittämiseen kannattaa sijoittaa resursseja erityisesti heti oleskeluluvan saamisen jälkeen, koska siten edistetään pitempiaikaista työllisyyttä (Norja ja Ruotsi ovat onnistuneet tässä paremmin kuin Tanska).
- Intensiivisellä tuella saadaan tuloksia aikaan. Lupaavilta vaikuttavat myös kolmikantaiset mallit, joissa yhdistetään koulutusta ja työharjoittelua/palkkatukea (Ruotsin Snabbspår ja Tanskan IGU).